

OMHELS HET CLICHÉ

Poëzie van Runa Svetlikova

Sinds de Romantiek zijn creativiteit en authenticiteit basisvoorwaarden voor goede poëzie. De dichter is een origineel kunstenaar die zich van regels niets aantrekt. Dat is althans de theorie, want in de praktijk wordt er nog heel wat nageaapt en is niet iedere dichter zich ervan bewust dat hij precies hetzelfde probeert te doen als al zijn vakgenoten. Door critici wordt het cliché genadeloos afgestraft: je wilt iets nieuws lezen, een stem horen die je nog niet kent, een kijk op de wereld ervaren die vastgeroeste patronen doorbreekt. Evengoed weten we dat de mogelijkheden tot vernieuwing beperkt zijn, gesteld dat we relevant en verstaanbaar willen blijven. Uiteindelijk heeft ook de meest geavanceerde poëzie het over verschijnselen die altijd hetzelfde blijven, waarvan het koppel liefde en dood de ultieme samenvatting vormt.

In het dagelijkse leven zijn we minder bang voor clichés, sterker nog, zonder vaste formules komen we de dag niet door. En juist op momenten waarop ieder woord telt, wanneer we in de put zitten, verliefd zijn, verlaten worden of gaan sterven, smachten we naar het aloude cliché, de perfecte doodoener, omdat daarin de wijsheid van vele generaties ligt opgeslagen. “Kop op.” “Het kan altijd erger.” “Ik houd van jou.” “Zo zou zij het gewild hebben.” “Het leven gaat door.”

Runa Svetlikova (1982), die terecht veel succes oogstte met haar debuutbundel *Deze zachte witte kamer* (2014), onderzoekt in haar nieuwe boek de middelen die ons ten dienste staan om, zoals ze het op haar website uitdrukt, een “kutjaar” door te komen. De bundel bevat, blijkens de titel, “drieëntwintig tips om de hond en je demonen aan de lijn te houden”, en een daarvan luidt: “Omhels het cliché.” Dat doet de dichter dan ook volop. “Af en toe schurkt het tegen de grenzen van goede smaak aan”, zegt het omslag, want het is “een poging tot literair verantwoorde braakpoëzie.” Dat klopt. Je hoeft maar een paar pagina’s te lezen om te zien dat je terechtgekomen bent in een maar al te herkenbaar huiselijk moeras van treurnis waaruit de dichter

Runa Svetlikova, © Hadewych Veys

Je komt terecht in een maar al te herkenbaar huiselijk moeras van treurnis

zichzelf probeert los te rukken. Met de authenticiteit zit het wel goed. Maar is ze ook creatief en origineel? Veel van de “tips” zouden uit een stompzinnig zelfhulpboek kunnen komen: maak je eigen fouten, geef wat kapot is een naam, richt je op dagelijkse karweitjes en tel je zegeningen. Svetlikova heeft inderdaad het cliché omhelsd, maar maakt er poëzie van die kwetsbaar, geestig en intelligent is.

Evenals de vorige is deze bundel tot in de puntjes doordacht. De disclaimer op de keerzijde van de titelpagina is superflauw, maar problematiseert door het spel met bekende formules de levensechtheid van het gebodene: “Honden noch demonen werd schade berokkend tijdens het schrijven van deze bundel. Tenminste niet door mij, tenminste

Deze bundel zou in literaire kringen weleens een populair zelfhulpboek kunnen worden

niet expres.” Misschien is dit niet overbodig, gezien het feit dat de poëzie expliciet een recente scheiding verwerkt en dus pijnlijk kan zijn voor bepaalde lezers uit de kennissenkring van de dichter.

De gedachte dat men zijn demonen aan de lijn moet houden, blijkt uit een liedje van Hozier te komen, waarvan het refrein Svetlikova’s motto vormt. Zou je je kwelgeesten niet liever uitbannen? Nee, ze horen bij je, zonder hen ben je een ander en kun je niet verder.

De inhoudsopgave versterkt de suggestie van authenticiteit, want heet “volstrekt vrijblijvende (maar logische) volgorde”. Interessant genoeg kloppen de vermelde paginanummers niet: het eerste gedicht, dat in feite op bladzijde 11 staat, zou volgens de inhoud op bladzijde 15 moeten staan, en zo verschuift de gehele reeks steeds vier cijfers, wellicht om aan te geven dat de dichter bij het samenstellen van de bundel al een paar stappen verder was dan toen de afzonderlijke gedichten werden geschreven. Nog opmerkelijker is het feit dat het laatste gedicht, het “postscriptum”, pas na de verantwoording en dankbetuiging komt. Het fungeert dus daadwerkelijk als gedachte achteraf, en behoort niet tot de drieëntwintig adviezen. Toen het manuscript werd afgesloten, beschouwde Svetlikova zich als hersteld.

De knappe constructie draagt gedichten die stuk voor stuk trefzeker de ontreddering oproepen van een jonge vrouw met opgroeiende kinderen die een flinke dreun heeft gehad. Dat er consequent gekozen is voor “je” in plaats van “ik” schept enige afstand. De spreker wil niet zeuren. De tips zijn effectief doordat je meteen ziet dat je er weinig aan hebt, maar door op zijn minst te overwegen ze toch op te volgen, werk je aan je herstel. De bundel begint

somber: “Als je vingertoppen niet te vertrouwen zijn, je niet meer gelooft wat je oren je vertellen, alleen nog ziet dat je niet ziet, niet ruikt wat je denkt te moeten ruiken en zelfs je smaakpapillen liegen – dan is het de griep niet.” Na een hele reeks symptomen van wat gerust een depressie mag heten eindigt het gedicht met de raad vast te houden aan het inzicht dat “elk einde begin is” en de vaststelling “dit is echt de griep niet, maar ga toch maar even liggen”.

Aan het einde van de bundel komt,
in welluidende regels, het beeld
van de griep terug:

Zoals je na de griep eindelijk
weer opstaat en geniet
dat je niet meteen weer moet
gaan liggen zoiets

als bij een wandeling – te ver te donker
te veel modder plots weer bij het pad
te staan zoiets

De spreker voelt zich als iemand die bij het zwemmen in zee te ver van het strand is geraakt en na een langdurige worsteling eindelijk weer vaste grond onder de voeten heeft, en realiseert zich met gepaste trots:

Dit heb ik zelf gedaan en deze nieuwe grond

heb ik gevonden, deze kust
is alleen van mij.

Svetlikova hanteert uiteenlopende versvormen, van sterk anaforische bezweringen tot dialoogjes, van verhalend proza tot overpeinzingen in tweeregelige strofen, maar steeds staat ieder woord op de juiste plaats en houdt ze de aandacht gevangen door middel van klank, ritme, woordherhalingen en een subtiel gebruik van regelafbrekingen en witregels. Neem nu de volgende strofen:

Je vergist je:
 het gillen op de kast dat zijn de bloemen
 niet bloemen gillen niet ze dragen
 een kroon een kelk

ze hebben een bodem net als jij
 en stempels maar geen stem.
 Bloemen dwingen niet het zijn gewoon

stervende stukjes flora

Het enjambement van “niet” na “de bloemen” is op het randje van de goede smaak, maar werkt hier bijna ironisch, als tegenwicht voor de verschrikking waarvan de spreker weet hoezeer ze op inbeelding berust. Ook de formulering “stempels maar geen / stem” is over the top, maar versterkt het bezwerende aspect. De gedachte dat bloemen in een vaas in feite “stervende stukjes flora” zijn, is als geruststelling niet bepaald handig gekozen, en daardoor des te navranter.

In de loop van de bundel breekt het licht door. Het geldt als dubieus te beweren dat poëzie troost kan bieden, maar bij het lezen van strofen als deze daalt er een diepe rust in mij neer:

Laat de dingen andere dingen dragen
 in plaats van alles zomaar op te ruimen
 laat je tafel stapels boeken dragen

de boeken al je koffiekeringpapieren,
 de stoel een halve kleerkast was om ooit nog
 wel eens op te plooiën en alles

je verdwaald servies.

Doorleefd, berustend, doodsimpel en niet sentimenteel. Deze bundel zou in literaire kringen wel eens een populair zelfhulpboek kunnen worden.

PIET GERBRANDY

RUNA SVETLIKOVA, *Drieëntwintig tips om de hond en je demonen aan de lijn te houden. En een postscriptum*, Marmar, Baarn, 2018, 48 p;
Deze zachte witte kamer, 2014, 85 p.